

IZLOŽBA Predmeti od bjelokosti, kosti i rožina u Muzeju Mimara

Neodoljiva mistika bjelokosti

Izložbom su objedinjeni predmeti potekli iz poznatih europskih radionica s onima nadenima u hrvatskim grobljima

Posebna tema bjelokosne umjetnosti: Figura Bogorodice s Djetetom

Barbara VUJANOVIĆ

Povijest oblikovanja bjelokosti očituje se kao fascinantno putovanje različitim tokovima imaginacije, poimanja svijeta i duhovnoga razvoja civilizacije - zapadne, ali i islamske te drugih civilizacija na svim kontinentima. Još od prethistorije ljudi su koristili različite vrste bjelokosti za izradu oružja, oruđa, naklita i drugih predmeta. Danas nam ti predmeti, koji su ponajviše imali neko ritualno značenje ili kakvu drugu specifičnu funkciju, predstavljaju mistične, intrigantne i pomalo egzotične odjeke tajanstvene prošlosti.

Suprotstavljanje različitih pogleda

Izvađeni iz tamne grobnica ili riznice, ovi se predmeti, s mnogim pojašnjenjima vezanima uz njihov nastanak i značenje, prikazuju na izložbi »Imaginarni svijet zagonetnih predmeta od bjelokosti, kosti i rožina« postavljenoj u Muzeju Mimara u Zagrebu. Autorica izložbe je povjesničarka umjetnosti Anica Ribičić-Županić, kustosica zbirke europske bjelokosti Muzeja Mimara koja je izložbu priredila nakon objavljivanja kataloga s odabranim predmetima srednjovjekovne bjelokosti iz zbirke Muzeja Mimara. Izložba u čijoj je pripremi sudjelovala grupa autora suprotstavlja različitost pogleda na problematiku istodobne umjetničke produkcije na prostoru iste civilizacije. Izložbom su objedinjeni predmeti potekli iz poznatih europskih radionica s onima nadenim u hrvatskim grobljima, a osim u Mimarin fundus posegnuto je u zbirke brojnih hrvatskih muzejskih i crkvenih zbirki.

Prije svega, umjetnost rezbarjenja bjelokosti na jedinstven način znači povezanost čovjeka i životinjskoga svijeta, objašnjava Anica Ribičić-Županić. Već su lovci u paleolitiku izrađivali oružje, oruđe i ukrasne predmete od toga materijala. U starim civilizacijama Egipta, Mezopotamije, Grčke i Rima bjelokost je korištena za izradu skulpturalnih predmeta i ukrasa kojima su se služili vladari i crkveni vjerdostojnici. Umjetnost rezbarjenja bjelokosti, tumači Anica Ribičić-Županić, posebna je i po tome što u mnogim jezicima ista riječ označava i materijal i umjetnost.

Zlatno razdoblje bjelokosti

Materijal je odvajkada namio pažnju svojom ljepotom. Definira se kao elastična, tvrda koštana masa visoke gustoće, pogodna za poliranje. Podrazumijeva slonove klove, kao najdragocjeniju vrstu, ali i zube morža, narvala, nilskoga konja, kosti domaćih životinja (konja) i gove-

Dragulj Riznice zagrebačke katedrale: »Bjelokosni pienarij« (2. pol. / kraj 11. st.)

da), školjke i sl. Kod slonovače razlikujemo dvije vrste: prirodnu slonovaču, koja potječe od ubijene životinje i prethistorijsku, mamut ili sibirsku slonovaču.

Zlatno razdoblje bjelokosti započinje napuštanjem trodimenzionalnosti i pune plastike, te ograničavanjem na male formate i reljef. Od kasne antike do kasne gotike ona je bila jedan od najomiljenijih materijala - prvo u bizantskoj kulturi, a potom i u karolinškoj te otosnoj. Od bjelokosti se izrađuju diptisi, preuzeti od Etrusćana. U kasnoj su antici u uporabi konzularni

diptisi koji su konzali darivali prigodom imenovanja. Diptihe ubrzo prigrijuje kršćanska kultura, a njezina se motivika širi i na korice knjiga te na kutije za hostije. Ikonografski i umjetnički posebno je vrijedan »Bjelokosni pienarij« (2. pol. / kraj 11. st.) rad trierske radionice koji se čuva u Riznici zagrebačke katedrale.

Rani počeci globalizacije

Materijalu proistekdom iz europskih i bizantskih radionica pridruženi su nalazi iz starohrvatskih groblja - recipijenti, tulci, iglenici, nakit, oružje i ostalo. Termin starohrvatske kulture odnosi se na materijalnu baštinu iz razdoblja doseljavanja Hrvata i razdoblja prve hrvatske države na našim prostorima, odnosno na doba vladavine kneževa i kraljeva iz dinastije Trpimirović. Radi se o vremenu ranoga srednjega vijeka od 7. do 12. stoljeća. Grobni nalazi pružaju svjedočanstva o svakodnevnom životu, o postupnom prelasku s poganskih vjerovanja na kršćanstvo, te o asimilacijskim procesima slavenskih običaja s mediteranskim. Starohrvatska ornamentalna plastika prožeta je siojevitim značenjima, poput primjerice šahovske mreže koja se javlja na recipijentu od rožine (poč. 9. st.) iz nekropole Nin-Zdrnjac, a koja sublimira patrističku duhovnost simbolike svjetla i tame, čime se sugerira prisutnost i snaga božanstva. Različita provinijencija predmeta te praćenje različitih civilizacijskih kodova koje su ti predmeti svojom simbolikom i funkcijom pro nosili upućuje na činjenicu da je globalizacija zapravo započela mnogo prije nego što su ljudi uopće skovali taj termin.

Starohrvatski grobni nalazi svjedoče o svakodnevnom životu, o prelasku s poganskih vjerovanja na kršćanstvo, te o asimilacijskim procesima slavenskih običaja s mediteranskima

diptisi koji su konzali darivali prigodom imenovanja. Diptihe ubrzo prigrijuje kršćanska kultura, a njezina se motivika širi i na korice knjiga te na kutije za hostije. Ikonografski i umjetnički posebno je vrijedan »Bjelokosni pienarij« (2. pol. / kraj 11. st.) rad trierske radionice koji se čuva u Riznici zagrebačke katedrale.

I laici i svećenstvo obožavali su kutije od bjelokosti, koje su bogatstvom svojih rezbarija parirale bogatstvu što su ga čuvali u svojoj unutrašnjosti. Umjetnost rezbarjenja bjelokosti vrhunac dostiže u razdoblju gotike u Francuskoj, iz čijih smo radionica naslijedili statuete, diptihe i kućne oltare. I u ovom se mediju odrazila ras-

AUTORI I MUZEJI

Od Pule do Sinja

Izložba su od Anica Ribičić-Županić, kustosica zbirke europske bjelokosti Muzeja Mimara, koja je izložbu priredila nakon objavljivanja kataloga s odabranim predmetima srednjovjekovne bjelokosti iz zbirke Muzeja Mimara. Izložba u čijoj je pripremi sudjelovala grupa autora suprotstavlja različitost pogleda na problematiku istodobne umjetničke produkcije na prostoru iste civilizacije. Izložbom su objedinjeni predmeti potekli iz poznatih europskih radionica s onima nadenim u hrvatskim grobljima, a osim u Mimarin fundus posegnuto je u zbirke brojnih hrvatskih muzejskih i crkvenih zbirki.

ODRŽKA

Pilom, svrdlom, turpijom...

Svjedočanstva o svakodnevnom životu: Starohrvatski grobni nalazi

Ljepota koja traje: I laici i svećenici cijenili su bogato urešene kutije od bjelokosti